

Johannes Ludwig

**INVESTIGATIVES
RECHERCHIERN**

3., völlig überarbeitete Auflage

UVK Verlagsgesellschaft Konstanz · München

Йоганнес Людвіг

ІНВЕСТИГАТИВНИЙ ПОШУК

3-є, повністю перероблене видання

*Академія української преси
Центр вільної преси
2017*

УДК 070.4
Л93

ISBN 978-966-2123-91-3

Йоганнес Людвіг

Л93 Інвестигативний пошук / Видання 3-є, перероблене / За загал. ред. В. Ф. Іванова, Пер. з нім. А. Баканов, В. Климченко. — Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2017. — 266 с.

Цей твір разом з усіма його частинами захищений авторським правом. Будь-яке його використання, не передбачене Законом про авторське право, без згоди видавництва неприпустиме і підлягає покаранню. Особливо це стосується розмноження, перекладу, копіювання на мікроплівку та копіювання й опрацювання в електронних системах.

*Gefördert durch die Bundesrepublik Deutschland
За підтримки Федеративної Республіки Німеччини*

ISBN 978-966-2123-91-3
ISBN 978-3-86764-471-6 (нім.)

© UVK Verlagsgesellschaft Konstanz · München, 2014
© by Herbert von Halem Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG,
Köln, Deutschland.
© Центр вільної преси, 2017
© Академія української преси, 2017
© переклад А. Баканов, В. Климченко, 2017

ЗМІСТ

Передмова	9
Вступне слово	11
1. Інвестигативний пошук – між точністю і сенсацією	13
1.1. Чим може бути журналістика і що таке журналістика розслідувань?	13
1.2. Критерії «інвестигативної журналістики»	20
1.3. Відправні пункти та приводи для розслідування	25
1.4. Актуальність і доля теми	29
2. Основні підходи	33
2.1. Дійсність та її конструкція	33
2.2. Цікавість, недовіра і непоштивість	36
2.3. Недовіра до органів юстиції	39
2.4. Фантазія і креативність: розглядати неможливе як можливе	42
2.5. Мислити спільно, мислити наперед, мислити нестандартно	45
2.6. Інтереси та інструменталізація	53
3. Стратегії розслідування	58
3.1. Обов'язкові способи роботи	58
3.1.1. Пошук: за допомогою телефона та на місці ...	58
3.1.2. Архівування інформації	60
3.1.3. Пошукові та реконструктивні засоби	62

3.2. Оточування: ззовні до середини, знизу догори.....	72
3.3. Поступовий пошук (конструкції) реальності	77
3.3.1. Перевага підходу «що більше вже знаєш».....	78
3.3.2. Прибіднюватися перед іншими.....	81
3.3.3. Ситуація «знання без доказів».....	82
3.3.4. Систематична перевірка всіх мислимих можливостей	84
3.4. Психологія розмови та її організація.....	92
3.5. У пошуках свідків і доказів.....	100
3.5.1. Вдумуватися в «операційні системи» систем	101
3.5.2. Ідентичності інтересів і «союзники».....	120
3.5.3. Парламентські слідчі комісії.....	124
3.6. Наступні стратегії.....	126
3.7. Приховане розслідування.....	128
3.7.1. Проблематика	129
3.7.2. Різні конкретні ситуації	132
3.7.3. Приховані розслідування: сучасний стан судової практики.....	138
3.7.4. Особливий випадок: прихована камера.....	141
3.8. У лігві лева.....	145
3.8.1. Правова ситуація та обов'язок журналістів бути ретельними.....	145
3.8.2. Журналістські критерії.....	146
4. Джерела та інформація	155
4.1. Класичний пошук інформації та правові підстави розслідування.....	156
4.2. Пошук інформації в інтернеті/всесвітньому павутинні	158
4.2.1. Про журналістську надійність інтернету.....	159
4.2.2. Про можливості пошукових машин.....	161

4.2.3. Використання вікіпедії та подібних джерел..	165
4.2.4. Використання платформ, побудованих на витоках, на киталт вікіліксу	166
4.3. Журналістика даних і подібні речі	166
4.4. Закони про свободу інформації.....	167
4.5. Експерти: визнані, самопризначені та невизнані... ..	174
4.6. Джерела та детальна інформація.....	185
5. Інформатори.....	188
5.1. Лікс: системи та інформатори	189
5.2. Типологія інформаторів	192
5.3. Захист інформаторів з правового боку.....	197
5.3.1. Опора № 1: відмова свідчити, або виступати в ролі свідка.....	198
5.3.2. Особливий випадок: поширення протиправно отриманої інформації.....	199
5.3.3. Опори № 2 та № 3: заборона конфіскації та обыуків.....	204
5.3.4. Вразливі місця: підслуховування, незаконне прослуховування та методи розвідки.....	208
5.4. Платформи, побудовані на витоку інформації, та анонімні інформатори	210
5.5. Журналістський захист інформаторів: довіра та чіткі домовленості.....	212
5.5.1. Робочий процес журналіста та інформатора.....	213
5.5.2. Інформатор та/або викривач	223
6. «Гарячі документи» (HotDocs), дражливі дані та безпечна комунікація	227
6.1. Заходи безпеки та архівування.....	228
6.2. Зачищення.....	230

6.3. Поводження з «гарячими документами» та «вибуховою» інформацією	235
6.4. Всупереч Агентству національної безпеки США та Федеральній службі безпеки Німеччини: безпечна (убезпечена) комунікація та інформаційна логістика	238
6.4.1. Комунікація за допомогою персонального комп'ютера: заходи безпеки.....	239
6.4.2. Безпечна (убезпечена) інформаційна логістика.....	234
6.4.3. Телефон та інші способи звукового передавання сигналу	244
7. Реальні умови праці та можливості розслідувальної роботи.....	248
7.1. Індивідуальна спеціалізація та ноу-хау.....	249
7.2. Поділ праці та спеціалізація: креативна робота в команді.....	251
7.3. Кооперація з колегами	254
7.3.1. Необхідні домовленості.....	255
7.3.2. Давати нас одне одному.....	257
7.3.3. Рідко використовувані види кооперації.....	258
7.4. Не відступати: з витривалістю та енергією.....	259
ЛІТЕРАТУРА.....	262

ПЕРЕДМОВА ДО 3-ГО ВИДАВАННЯ

Навіть якщо назва книжки змінилася і її обсяг скоротився з колишніх майже 440 до 250 сторінок, третє видання «Журналістика розслідувань: стратегії пошуку – джерела – інформатори» (назва 1-го видання) не зазнало жодної змістовної зміни. Навпаки, поряд з урахуванням релевантних процесів останнього часу до цієї теми додалися багато інших аспектів. Утім це відбулося в контексті розширеної концепції – ще сильнішого зв'язку між змістом 3-го видання та інформацією і порадами, які були винесені на вебсайт книжки: www.investigativ.org.

Отже, відбувся поділ праці: сама книжка зосереджується переважно на принципових міркуваннях і способах дії. На вебсайті www.investigativ.org, який був увідповіднений до нової назви книжки (раніше – www.recherchieren.org), насамперед можна побачити розраховану на щоденне практичне застосування інформацію, зокрема щодо четвертого розділу, в якому йдеться про цілком конкретні джерела та інформаційні ресурси. Крім того, там розміщені інші приклади до ключових слів, згаданих у цій книжці.

В ній ще частіше, ніж в обох попередніх виданнях, робляться посилання на конкретні приклади з практики, що були реконструйовані в межах паралельного проекту і з якими можна детально ознайомитися в інтернеті: понад 100 історій у центрі документації «DokZentrum ansTageslicht.de», проекті гамбурзьких вишів, який перебуває десь посередині між наукою і практикою. Сюди ж входять і відзначені Премією «Вехтерпрайс» щоденної преси історії, які документуються з 2003 року. Все це можна знайти на центральному домені www.ansTageslicht.de.

Тим часом і ця книжка, і «DokZentrum ansTageslicht.de» вже зробили перший крок на міжнародній арені. На www.poisk-faktov.org в інтернет вийшла друга (повніша) версія книжки російською мовою, профінансована «Медіафондом «Гамбург. Шлезвіг-Гольштайн»». Там само можна побачити перші історії і теми проекту сайту www.ansTageslicht.de російською мовою. Нам видалося важливішим зро-